

Een volksfeest

Dat de vastenavond of carnaval een volksfeest is dat al eeuwenlang wordt gevierd door alle lagen uit de bevolking is niets nieuws. Waar de oorsprong van dit jaarlijks terugkerend feest ligt is iets wat eigenlijk niemand echt weet. De een zegt dat de vastenavond, zoals we dat nu kennen, is ontstaan in de middeleeuwen, zo rond het jaar 1000-1100. Anderen zijn echter van mening dat de werkelijke oorsprong al ver voor onze jaartelling ligt. Men bedoelt hier dan feesten mee die samenhangen met de jaarkring. Dan hebben we te doen met religieuze plechtigheden die gericht waren op de groei en vruchtbaarheid van de gewassen. We treffen steeds geritualiseerd gedrag aan, waarbij bepaalde zaken een rol spelen: aarde, vuur, water en bomen als zinnebeeld voor de oerkrachten. Verering van de voorouders, want zij kunnen 'een goed woordje doen' in de wereld van de geesten. Daarbij speelde het aanbieden van voedsel ook een rol. Ommegangen, de dans en het spel moeten tenslotte ook vermeld worden. In het huidige carnaval zijn van dit alles nog steeds elementen terug te vinden.

Mesopotamië

Uit deze periode, rond 2600 voor Christus, zijn kleitabletten gevonden, van een priesterkoning, waarop een beschrijving staat van een nieuwjaarsfeest. Tijdens dit feest waren alle rollen omgekeerd, rijk en arm waren gelijk, de slaaf was gelijkwaardig aan zijn meester en de gewone man had net zo veel te vertellen als de machtige man. Ook werd beschreven hoe tijdens een processie een wagen op wielen werd meegevoerd naar het heiligdom van de Babylonische god Mardoek. Tegenwoordig overdrijven we enigszins, want in onze optochten rijden meerdere wagens op wielen mee. Maar het element 'wagen' herkennen we zo nog wel in de hedendaagse vastenavond.

Een andere beschrijving van een dergelijk feest kennen we van de Griekse historicus Berosus, uit zijn werk *Babylonica*. Tijdens een vijfdaags feest werd een optocht gehouden, waarin een man werd meegevoerd die uitgedost was in een koninklijk gewaad. Deze man bleek echter een misdadiger. Gedurende de vijf dagen mocht hij de rol van koning spelen en had ook alle rechten en plichten van een koning. Een dag voor het einde van het feest werd een huwelijk tussen hem en een priesteres voltrokken. De priesteres speelde de rol van de godin Istar. Op de laatste dag werd de koning van zijn kleding ontdaan, gezeseld en alsnog terecht gesteld.

Hier is duidelijk de omkering van de rollen terug te vinden. De gedachte achter de terechtstelling van de misdadiger is, dat een godheid of koning bij het begin van het nieuwe jaar moest sterven om zo de zonden van het volk te kunnen vergeven. Omdat bij veel koningen dit koningschap goed beviel, zochten ze een vervangende koning. Deze vervanger kon dan zonder gevaar voor het echte koningshuis eenvoudig om het leven worden gebracht.

De Grieken en Romeinen

Ook de oude Grieken en Romeinen kenden dergelijke feesten. Tussen de winterzonnnewende en de dag-en-nacht evening (21 december - 21 maart) werden er diverse feesten gehouden. Het meest bekende is wel het feest waarbij de god Dionysus, de god van de wijn, vervoering en geestdrift, werd meegevoerd op een wagenschip tijdens een optocht door de Griekse steden.

Tijdens deze optocht werden er vijgen, noten en andere etenswaren het publiek in geworpen. Iets wat we tegenwoordig in Limburg, België en Duitsland nog steeds zien, maar dan vaak in de vorm van snoepgoed.

Ook tijdens dit feest werd een huwelijk voltrokken tussen Dionysus en de aardse koningsdochter Ariadne, wat bedoeld was als vruchtbaarheidssymbool, het aanbreken van de lente.

Op de laatste dag was alle aandacht gericht op de zielen van de overledenen, welke terugkwamen uit de onderwereld om al het kwade te straffen. Men probeerde deze geesten, uitgebeeld met diverse maskers, gunstig te stemmen met behulp van allerlei gaven.

Germanen

Dichter bij huis hadden de Germanen het zogenaamde Julfeest. Hierbij werd de geboorte van de zon gevierd, oftewel de terugkeer van de lente.

Mensen verkleed als dieren begeleidden de god Frey, die geplaatst was op een wagenschip. Tevens werd er hier gesproken over mannen gekleed in vrouwenkleden. Iets wat ook vandaag nog herkenbaar is tijdens de vastenavond. Na verloop van tijd werd op het schip wederom een huwelijk voltrokken tussen Frey en een priesteres, met wederom dezelfde achterliggende gedachte die eerder is genoemd.

De Kelten hadden het Samhein feest, waarbij brandende wielen een berg werden afgerold richting de akkers. Op deze manier werd de zon symbolisch begraven en de vruchtbaarheid van de akkers veilig gesteld.

Kerstening

Tot de komst van het Christendom veranderde er eigenlijk weinig aan deze 'heidense' festiviteiten. Langzaam maar zeker werd de invloed van het Christendom op deze feesten toch sterker.

Uitbannen van de feesten is nooit gelukt en de enige manier om dit probleem op te lossen, was het opnemen van de feesten in de liturgie en het kerkelijk jaar. Op de synode van Benevento in 1091 wordt de vastenavond dan ook officieel opgenomen in het kerkelijk jaar door het vaststellen van de Aswoensdag. Aswoensdag, het begin van de vastentijd. Vanaf die tijd komen we dan ook steeds vaker de begrippen vastenavond of carnaval tegen. Waar deze begrippen eigenlijk vandaan komen is nog steeds een onderwerp van discussie.

In de middeleeuwen ontstaan vervolgens de Narrenfeesten en Ezelfeesten. Hier zien we weer het omkeren van de dagelijkse realiteit. Geestelijken, van een lagere wijding, vertolken tijdens deze feesten de hoofdrollen. Zij speelden de rol van Ezelspaus, zottenbisschop of 'Lord of misrule'. Kenmerkend voor deze festiviteiten waren de zogenaamde schertsmissen waarbij in grote hoeveelheden werd geconsumeerd. Na verloop van tijd werden de rollen van de geestelijken overgenomen door leken, en ontstonden de Narrengildes. Deze gildes stonden onder aanvoering van de Hoofdnar of Prins der zotten. Het meest bekende gilde was het gilde van de Blauwe Schuit.

Reformatie

Na een aantal eeuwen kwam er een scheuring in de katholieke kerk. Historische personen zoals Luther en Calvijn waren van mening dat er teveel gefeest werd binnen de katholieke kerk. Zij vonden dat op deze manier de, van oorsprong heidense, feesten teveel overwicht hadden, en dat de belangrijkste feesten zoals Kerstmis, Pasen en Pinksteren eigenlijk hun waarde verloren.

Ook de sociaal-economische toestand tijdens de reformatie leidde tot een andere waardering van de vastenavond. Men vond het steeds meer een verspilling worden. De invloed van de reformatie ging zelfs zover dat tussen 1629 en 1789 de vastenavond in 's-Hertogenbosch verboden werd. De vastenavondgebruiken verwaterden in de reformatorische gebieden, maar ook in de katholieke gezinde landen. Helemaal verdwenen is de vastenavond echter nooit.

Herstel

Na verloop van eeuwen kwam er weer een herstel van dit gekerstend volksfeest. Vooral het eerst in die gebieden waar de reformanten en katholieken dicht bij elkaar leefden, en dan in het katholieke deel. In sommige delen bloeide de vastenavond zelfs meer op dan dat hij ooit was geweest. Toonaangevend tijdens dit herstel van de vastenavond waren plaatsen zoals Keulen, Koblenz en Münster. Deze steden hebben bijvoorbeeld ook veel betekend in de vorming van het carnaval in de provincie Limburg. Gezien de ligging van de Duitse steden wordt het carnaval in Limburg daarom ook aangeduid als Rijnlands Carnaval.